

บทคัดย่อ

โครงการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับสัญญาหรือข้อตกลงด้านการเกษตรและบทบาทขององค์กรที่มีบทบาทในการคุ้มครองเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาของสัญญาหรือข้อตกลงด้านการเกษตรที่เป็นสาเหตุให้เกษตรกรได้รับความไม่เป็นธรรมรวมถึงเกษตรกรพันธสัญญา เพื่อเสนอแนะแนวทางที่จะปรับปรุงองค์ประกอบ กลไก หรือกฎหมาย และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน โดยศึกษาสัญญาหรือข้อตกลงด้านการเกษตรตามประเภทของพืชหลัก คือ ข้าว ข้าวโพด ยางพารา และปศุสัตว์ คือ ไก่เนื้อ และไก่ไข่

ผลการศึกษาพบว่าระบบเกษตรกรพันธสัญญาได้ถูกส่งเสริมและนำมาใช้ในประเทศไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรในแง่ของการจัดสรรวัตถุดิบ การจัดหาปัจจัยการผลิต ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ในการประกอบเกษตรกรรมให้แก่เกษตรกร อย่างไรก็ตาม เกษตรกรอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือถูกเอาเปรียบ ไม่ว่าจะด้วยเหตุที่เกษตรกรดังกล่าวขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระแห่งสัญญา ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสัญญาที่ตนได้ทำ หรือสัญญาดังกล่าวมีลักษณะของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

แม้จะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก แต่กฎหมายเหล่านั้นไม่ได้มีเนื้อหาเป็นการเฉพาะเกี่ยวกับเกษตรกรพันธสัญญา และไม่สามารถแก้ไขปัญหาคือความไม่เป็นธรรมอันเกิดแก่เกษตรกรได้ จากการศึกษาพบว่าการจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบเกษตรกรพันธสัญญาจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรพันธสัญญาที่เป็นธรรม พ.ศ. .... และ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรพันธสัญญาที่เป็นธรรม พ.ศ. 2559 เมื่อศึกษากฎหมายว่าด้วยเกษตรกรพันธสัญญาในต่างประเทศและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับระบบเกษตรกรพันธสัญญาตามที่กำหนดโดยยูนิควอร์ เห็นว่าร่างกฎหมายของไทยยังสามารถปรับปรุงเพื่อให้การคุ้มครองคู่สัญญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิเช่น นิยาม ขั้นตอนในการทำสัญญา หน้าที่ของคู่สัญญา เหตุยกเว้นความรับผิดชอบของเกษตรกรหรือผู้ประกอบการ การเยียวยาหรือให้ความช่วยเหลือในรูปของกองทุน การเลิกสัญญา การระงับข้อพิพาท การตรวจตราการปฏิบัติตามสัญญาและการปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของร่างกฎหมายดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้น

Abstract

The study on laws relating to agriculture contracts or agreements and the roles of farmer protection organizations has the objective of studying problems pertaining to agriculture contracts or agreements, including contract farming, that cause injustice to farmers. The study's aim is to find appropriate recommendations to improve organizational structure, mechanism, legislation, and the role and duty of state organizations that suit present economic and social situation. The study covers main agriculture contracts or agreements on major produces namely, rice, corn, rubber, chicken meat and chicken egg.

The study finds that the system of contract farming has been promoted and used in Thailand for economic development. Contract farming benefits farmers in the allocation of raw materials, production materials, including the transfer of agriculture technology or knowledge to farmers. However, farmers are also at certain risks of not being treated fairly due to their lack of understanding in contract content, in ability to access information on contracts that they actually made, or unfair contract terms.

Despite the fact that there are many related legislations, however, they are not specific to contract farming and cannot solve the problems of farmers being treated unfairly. The study finds that currently there are 3 draft legislations relating to contract farming, namely, Unfair Contract Terms Bill (No. ...) B.E. ...., The Promotion and Development of Fair Contract Farming Bill B.E. .... and the Office of the Prime Minister's Regulation on the Committee on the Promotion and Development of Fair Contract Farming B.E. 2559. The study on contract farming of other countries and on UNIDROIT guidelines on contract farming shows that Thailand's draft legislations can be improved in order to better protect parties to the contract. Recommended improvements include improvement on definition, contract making process, duties of the parties, exemption of liability of farmers in certain situations, the establishment of indemnity fund, termination of contract, dispute resolution, the system of contract administration and legal compliance.